

Akiben Bem tábornok Erdélyben leginkább megbízott

Németh György:
Gál Sándor honvédezered
1848–1849-es tevékenysége
Pallas-Akadémia,
Csíkszereda, 2008.

„Mennyit jelent egy hazafi példája: a kételkedőt szilárd döntésre viszi, és azokat, akik félszből elrejtették hazaszeretetüket, felfedi és meggyőzi.”

A sorsfordító évek, 1848 és 1849 magyarországi eseményeit feldolgozó hatalmas szakirodalom adós maradt megbízható életrajzi monográfiákkal. Az ezt a hiányt tudatosító százötvenedik évforduló óta eltelt évtized törlesztései közül kiemelendő Németh György történész-levéltáros *Gál Sándor honvédezered 1848–1849-es tevékenysége* című munkája. A kiemelést az indokolhatja, hogy a jelzett időszak hősei közül Bem altábornagy és Csetz János tábornok után Gál Sándor ezredest ismerhetjük meg harmadik erdélyi főszereplőként. A Pallas-Akadémia egyébként már 2006-ban megjelentetett egy róla szóló biográfiát *Gál Sándor életrajza, avagy a székely ezredes, ki nem engedett a 48-ból* címmel. Ez azonban egy 1861-ben Nápolyban kiadott olasz nyelvű munka fordítása, amely adataiban, adalékaiban kevésbé megbízható, de az innen idézett mottó pontosan jellemzi a „hazafi” Gál Sándor működésének lelki, érzelmi megalapozottságát. (Az életrajz összeállítói Schneider D. Antal ezredes és Halász Sándor, Viola Károly őrnagyok. Nincs kizárva azonban, hogy az életrajzot maga Gál írta vagy diktálta.)

Gál Sándor a Székelyföld társadalmi viszonyainak alapos ismerőjeként, képzett katonatisztként, a magyar történelemért lelkesedő „önképzett” tanárként kitűnő szervezőnek bizonyult, aki 1849-ben a reguláris és tartalékszázaljakkal, huszárosztályokkal együtt – a tüzerütegek személyi állományát is ideszámítva – mintegy húszezer embert mozgósított és állított fegyverbe. Nem véletlen, hogy Bem már 1849. január közepétől nélkülözhetetlennek és így egyik legfőbb támaszának őt tartotta. A korszak hazai főszereplői közül talán egyetlenként rendelkezett a lengyel generális legfontosabb jellemvonásaival: nem ismerte a reménytelen helyzetet, s számára elképzelhetetlen volt a kapituláció. Ugyanakkor munkabírása, lelkesítő képessége, mozgósító ereje Kossuthéra emlékeztet. Ha nem ötvöződnek benne ezek a vonások, nem vállalt volna vezérszerpet Háromszék önvédelmében 1848 végén, nem tudta volna pillanatok alatt ismét bevonni a szabadságharcba Csíkszéket 1849 januárjában, s augusztus elején nem vállalta volna, hogy a vert csapatrészekből összeállított különítmény élén – a már orosz és osztrák csapatok által ellenőrzött területeken át – Oláhfaluból Kolozsvárra vonul.

Németh György a szakmájára jellemző alaposítással, lelkiismeretességgel tárja fel az 1817-ben Csíkszentgyörgyön született, katonacsaládból származó Gál Sándor életét, akinek a kézdivásárhelyi nevelőintézetből vezetett az útja az olasz hadapródiskolába. Közel öt és fél évet szolgált a 37. (Máriássy) gyalogezredben, mielőtt vizsgatért volna szülőföldjére az 1. székely határezredhez, amelynél egy ideig terepfelmérőként és rajzolóként működött. A magyar történelem azonban mindennél jobban érdekelte, s egy ezzel foglalkozó olvasótársaság tagjaként került először konfliktusba feletteseivel. Ez azonban nem akadályozta meg, hogy 1843 végén ne léptessék elő hadnaggyá.

Az 1849 elején ezredessé avanszált Gál Sándor radikalizmusát bizonyítja, hogy 1848. április végén tagja lesz a pesti Ellenzéki Körnek, s Wesselényi Miklós itt elhangzott április 29-i beszédének hatására – márminthogy a szerbek a Bánságban és a Bácskában Jellačić 100.000 horvátjával megerősödve Magyarországra végromlást hozhatnak – azt javasolja, hogy a veszély elhárítására a 600.000 fős nemzetőrséget 150.000 fő önkéntes alapon szerveződjön „mozgó” hadsereggel kell ütőképessé tenni. Az önkénteseket jó fizetést ígérve toborzással kell verbuválni. Ezzel a tervvel majdnem két és fél hónappal megelőzte Kossuth nevezetes képviselőházi kérését.

Az erdélyi viszonyok jó ismerőjeként elengedhetetlennek tartja, hogy a kormány minél hamarabb népszerűsítse politikáját a románok körében, s így ne lehessen őket a szerbek és horvátok oldalára állítani.

Gál katonai szakíróként kapcsolódott be a nemzetőrség, majd a honvédhadsereg szervezésébe: 1848 áprilisa és októbere között nyolc katonai tárgyú műve jelent meg, többnyire füzet formában és terjedelemben. Közülük legfontosabb és legismertebb a *Szuronyvitan a gyalogság számára*.

Gál Sándor erdélyi politikai és katonai pályája alakulása szempontjából meghatározónak bizonyult az a misszió, amellyel Batthyány Lajos bízta meg Klapka Györggyel és Hajnik Károllyal együtt. A honvédséget szervező miniszterelnök fontosnak tartotta, hogy a kormánynak a Délvidéken kialakuló polgárháborús helyzetre való tekintettel azonnal bevethető, megbízható katonai erő álljon a rendelkezésére. Ilyet csak a székely határőrvidék tudott biztosítani. Az uniót a május végén Kolozsvárt összehívott utolsó erdélyi rendi országgyűlésnek kellett kimondani. Az országgyűlési döntésnek az uralkodó általi szentesítéséig a magyar kormány joghatósága nem terjedt ki Erdélyre. Gálnak, Klapkának és Hajniknak tehát meg kellett kerülniük a kolozsvári kormányzóságot és az erdélyi főhadparancsnokságot. Gál Sándor tisztában volt azzal, hogy a székely sérelmek orvoslására tett ígéretekkel tud eredményt elérni. A május 30-i alsócsernátoni gyűlésen – minden bizonnyal Gál sugallatára – bejelentették, hogy aki a szegedi

táborba megy, nem köteles robotolni. Gál Sándornak a június 15-i csíksomlyói székgyűlésen több mint 5000 ember tett fogadalmat, hogy az ország védelmére fegyvert fog.

Németh György így ír Gálék missziójáról: „Jelentősége ... abban áll, hogy a székelyek körében népszerűsítette az uniót, felhívta a figyelmüket a közös honvédelem szükségességére és lendületet adott a nemzetörség Székelyföldön való megszervezésének.” Gyakorlati következménye az volt, hogy az erdélyi főhadparancsnokkal, Puchner tábornokkal folytatott tárgyalások eredményeként az 1. és 2. székely határőrezred, valamint a 2. román határőrezred egy-egy zászlóalját és a székely huszárezred két századát Magyarországra vezényelték.

Gál Sándor legközelebb augusztus utolsó hetében érkezik Erdélybe mint Marosszék országgyűlési képviselőjének, Berzenczey Lászlónak a katonai tanácsadója. Tevékenységének jellege is e megbízásával kapcsolatos: a 11. (székely) huszárezred mellé egy újabb erdélyi huszárezredet kell felállítaniuk, amely Berzenczey forradalmi túlbuzgóságának következtében Kossuth nevét kapja. A sorszámozás szerinti 15. huszárezred, amelynek szervezési központja Marosvásárhely, végül a „történelmi” Mátyás nevet veszi fel. Ugyanitt szervezik a 12. honvédzászlóalj is, amely részt vesz Háromszék védelmében.

Németh György munkája pontosan eligazít Háromszék hadi eseményeiben. Az önvédelmet elhatározó november 28-i gyűlés Dobai Károlyt nevezte ki Háromszék katonai parancsnokává, s Gál Sándort a helyettesévé. Két nap múlva a székelyek Hídvégnél győztek. Gál Sándor és Horváth Ignác Dobaival szemben keresztülvitték a Brassó elleni támadást, amelyet az hiúsított meg, hogy August Heydte százados egy cs. kir. különítmény élén betört az Erdővidékre és feldúlta Köpecet. Erdővidék új katonai parancsnoka Gál Sándor lett, aki december 13-án Felső-Rákosnál és a Rikánál is győzelmet aratott.

December 24-én azonban Heydte kihasználva, hogy a székely csapatok jelentős része hazatért karácsonyozni, meglepetésszerű támadást indított és győzelmet aratott Hídvégnél. Ezzel végső soron megadásra készítette az amúgyis elszigetelten harcoló Háromszéket. „Az egyezményt Árapatakon írták alá 1849. január 2-án. Ennek értelmében a széket nem szállták meg idegen csapatok. A határőrök megtarthatták fegyvereiket, de az osztrákok követelték a Kossuth-huszárok és a 12. honvédzászlóalj lefegyverzését és az ágyúk átadását.”

Az árapataki egyezmény megkötése után érkeztek meg Háromszékre a Bem győzelmeiről szóló hírek. Hatásukra született január 15-én Kézdimártonfalván határozat az árapataki egyezmény felmondásáról. Ugyanezen a napon a Marosvásárhelyen tartózkodó Bem az ezredessé előléptetett Gál Sándort nevezte ki az

1. székely határőrezred parancsnokává. E tisztét – váratlan megjelenésével – január 22-én foglalta el Csíkszeredában. Azonnal munkához látott. Az 1. székely határőrezred kereteinek felhasználásával három honvédzászlóaljat szervezett és fegyverzett fel, s őket a háromszéki erőkkel egyesítve maga vezette Bem táborába. A rövidebb, de veszélyesebb útvonalat választva Brassó felé vonult. Február 4-én Szentpéter és Szászhermány között váratlanul orosz csapatokba, a Brassót megszálló Engelhardt tábornok különítményébe ütközött.

A hat órán át tartó összecsapás során a székely had csekély veszteséggel rendben visszahúzódott. Ez azt bizonyítja, hogy Gál Sándor értékelhető magasabb parancsnoki képességekkel rendelkezett, amit igazolhat a július 2-án Uzon környékén vívott döntetlen összecsapás és a július 23-i szemerjai ütközet is. Ez utóbbiban ő mondható a győztes félnek. Egy alkalommal mondott botrányosan csődöt, a július 5-én Sepsiszentgyörgynél vívott ütközetben, amelyben súlyos felelősség terhelt a székelyföldi hadosztály szétveréséért. Nem véletlen, hogy emiatt tisztjeinek egy része felmondta neki az engedelmességet. Bem azonban, aki már július 3-án távollétében minden hatalmat Gál Sándor ezredesre ruházott, rendületlenül bízott benne... A maga szempontjából joggal.

Ahogy Bem az augusztus 9-i vesztes temesvári csata után folytatni akarta a harcot, Gál is ugyanolyan eltökélten a küzdelem folytatása mellett tört lándzsát Kolozsvár augusztus 14-én történt feladása után is. Ennek eredményeként lett két nap múlva a Kolozsvárt kiűritő sereg főparancsnoka Bánffyhunyadon a posztjáról elmozdított Kemény Farkas után. Abban reménykedett, hogy a Zsibó felé közeledő Kazinczy Lajos ezredes máramarosi hadosztályával egyesülve folytatni lehet harcot. Zsibón azonban – Görgei fegyverletételének hírére – kapituláció várt az egyesülő csapatokra. Gál Sándor ez erdélyi lengyel légió tisztjeivel együtt azok közé tartozott, akik ellene voltak a megadásnak.

Ezt követően közel egy éven át bujkált, míg 1850 nyarán sikeresen kijutva Hamburgba emigrációba nem vonult. Előbb Kossuth híveként, majd törökországi megbízottjaként szőtt nagyszabású terveket. Ezek az idő múlásával mindinkább a fellegekbe ragadták, s végül magával Kossuthal is szembefordították. Elmeháborodottságra valló, önhatalmú rendelkezései miatt Türr István 1861 májusában Nápolyban letartóztatta. Az olasz nyelvű életrajz rövid fogsága alatt született. 1866-ban a Nápoly melletti Nocerában halt meg.

Monográfiáját Németh György Gál Sándor 1848 – 1849-es iratainak közzétételével teszi teljessé.

Kovács István